

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(10), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №10 від 19.12.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Гранчак Олена Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор, доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юріївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

УДК 37.147:37.026(045)

Гончарук Н.В.здобувачка освіти І курсу групи ПО-1,
Мукачівський державний університет**Росада Д.А.**здобувачка освіти І курсу групи ПО-1 мб,
Мукачівський державний університет**Брижак Н.Ю.**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ДИДАКТИЧНОЇ СТРУКТУРИ

У статті на основі аналізу довідкової, психолого-педагогічної та фахової літератури подано тлумачення ключових понять окресленої проблеми «метод», «метод навчання», «прийом навчання», «інноваційні методи навчання». З'ясовано суть методу, проаналізовано основні класифікації. Закцентовано увагу на впровадженні інноваційні методів навчання в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: *метод, метод навчання, прийом навчання, інноваційні методи навчання, початкова школа.*

The article, based on the analysis of reference, psychological-pedagogical and professional literature, provides an interpretation of the key concepts of the outlined problem "method", "teaching method", "reception of training", "innovative methods of training". The essence of the method is clarified, the main classifications are analyzed. Attention is focused on the implementation of innovative teaching methods in the educational process of primary school.

Key words: *method, teaching method, teaching method, innovative teaching methods, primary school.*

Перед сучасною початковою школою стоїть надскладне завдання, яке полягає у формуванні нової генерації українців: гармонійно, різнобічно розвинених, самодостатніх особистостей, здатних ефективно соціалізуватися в умовах інформаційного суспільства. Особливої уваги у цьому контексті посідають методи навчання, адже вони безпосередньо формують і визначають

характер взаємин учителя й учнів, суттєво впливають на формування стосунків між ними.

У дидактиці існує багато різноманітних підходів до виявлення сутності методів навчання, їх визначень, структури, що породжує проблему їх класифікації. Значний внесок у розвиток теорії методів навчання зробили А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, Є. Голант, М. Данилов, Б. Єсіпов, М. Лернер, В. Паламарчук, О. Пошетун, О. Савченко, М. Скаткін, А. Хуторський та ін.

Говорячи про методи слід детально ознайомитися з самим поняттям цього слова. Поняття метод дослівно (з грецького – *methodos*) перекладається як дослідження, спосіб, шлях досягнення мети. В педагогічній літературі зустрічається різноманітні тлумачення поняття методу навчання. Розглянемо деякі з них:

За «Українським педагогічним словником» С. Гончаренка метод навчання – це упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально - виховних завдань [3].

У «Енциклопедії освіти» наводиться таке означення: метод навчання – спосіб отримання інформації та оволодіння учнями уміннями і навичками; спосіб спільної діяльності вчителя і учнів, керівництва навчально-пізнавальною діяльністю учнів; сукупність упорядкованих прийомів, дій і операцій, достатніх для отримання результатів спільної діяльності вчителя і учнів; спосіб і форма руху змісту навчального матеріалу за правилами індуктивної чи дедуктивної логіки його розгортання; спосіб і рівень руху пізнавальної самостійності й активності учнів, спосіб стимулювання і мотивації учіння, спосіб емоційних переживань, спосіб формування оцінних суджень [1].

За тлумачним словником, одне з пояснень методу – це прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності [4, с. 522]. З традиційного структурнофункціонального погляду «метод» і «прийом» – це проблема цілого і частини.

Так, методи навчання дають відповідь на запитання «Як навчати?». Значною мірою саме від методів навчання, які застосовуються, залежить успіх усього освітнього процесу. Складовою частиною методу є прийом навчання. Як зазначає В. Чайка, прийом навчання – це деталь, елемент методу, який полягає у сукупності певних навчальних ситуацій, які спрямовані на досягнення деякої проміжної мети [6, с. 95]. Наприклад, у початковій школі бесіда – це метод навчання, а попереднє повідомлення учням її плану – це прийом, який мобілізує школярів на активне сприйняття того, що вони почують від учителя. Варто також зазначити, що окремі прийоми навчання можуть входити до складу різних методів навчання.

Відсутність загальноприйнятого підходу до трактування методу навчання можна пояснити тим, що це багатовимірне педагогічне явище, яке характеризується багатьма особливостями, розглядається з різних сторін, охоплює різні відношення, які існують в освітньому процесі.

На думку багатьох дослідників (Ю. Бабанський, М. Махмутов, В. Онищук, О. Савченко, М.Фіцула, Т. Шамова, Т. Щукіна та ін.), основними критеріями класифікації методів навчання є дидактична мета, джерела знань, логіка засвоєння навчального матеріалу, рівень самостійності учнів. Та оскільки навчання є діалектичним процесом і перебуває в постійному русі, надати перевагу одному з критеріїв можна лише враховуючи всі аспекти конкретної педагогічної ситуації. Проблему системи методів навчання слід розв'язувати не тільки через створення єдиної комплексної багатовимірної класифікації, а й шляхом обґрунтування цілої низки класифікацій, які б адекватно відображали завдання і зміст цілісного процесу навчання [2, с. 159].

В дидактиці існують різні підходи до класифікації методів навчання.

Поширеними є класифікації методів за джерелом знань (Д. Лордкіпанідзе, С. Я. Голант, Н. М. Верзілн та ін.); за характером логіки пізнання (І. Лернер); за рівнем проблемності засвоєння знань і рівнем учіння (М. Махмутов); на основі цілісного підходу до процесу (Ю. Бабанський); на пасивні (умовно-пасивні), активні та інтерактивні (за О. Пометун, Л. Пироженко). Зокрема, Ю. Бабанський узагальнив і систематизував уявлення щодо традиційних методів навчання на основі методології цілісного підходу до діяльності. Зокрема ним було виокремлено три основні групи традиційних методів:

- 1) методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
- 2) методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності;
- 3) методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

У свою чергу методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності поділяються: на словесні, наочні та практичні за джерелом передачі і сприйняття навчальної інформації; індуктивні та дедуктивні за логікою передачі і сприйняття інформації; репродуктивні та проблемно-пошукові за ступенем самостійності мислення; на навчальну роботу під керівництвом викладача та самостійну роботу студентів за ступенем керування навчальною роботою.

Проте, аналіз опрацьованої літератури дає змогу стверджувати, що однією із найпоширеніших на сьогодні є класифікація методів навчання за джерелом одержуваних учнями знань (іншими словами за способом передавання інформації від учителя до здобувача освіти – тобто, своєрідною

«зовнішньою» формою прояву методів навчання). Відповідно цього розподілу методи навчання поділяють на:

1) вербальні (словесні) методи. Ця група методів включає у себе як подання матеріалу вчителем (пояснення, роз'яснення, розповідь, бесіда, інструктаж, лекція), так і роботу учнів із навчальною літературою (підручником, довідковою, науковопопулярною і навчальною літературою), інтерактивну навчальну діяльність (дискусії, диспути, дебати тощо);

2) практичні методи (дослід, вправи, виконання практичних (лабораторних) робіт, практикумів, робота з роздатковим матеріалом, розв'язування задач, робота із комп'ютером, навчально-виробнича праця та ін.);

3) наочні методи (ілюстрація, демонстрація, спостереження учнів). Головну роль у методах цієї групи відіграє демонстрація учителем явищ і предметів. Словесне пояснення (бесіда) при цьому набуває скеровуючого значення (ним учитель спрямовує хід спостережень і логіку міркування учнів).

Класифікаційні моделі методів, що ґрунтуються на різних засадах, взаємопояснюють, взаємодоповнюють, розвивають і конкретизують одна одну, різнобічно розглядаючи самі методи, їх можливості та оптимальні комбінації. Ефективність методів, безперечно, залежить не лише від самих методів. Вирішальне значення має педагогічна майстерність учителя.

Ефективність досягнення цілей освітнього процесу залежить від свідомого проектування змісту навчання на основі раціонального поєднання традиційних та інноваційних методів.

За українським педагогічним словником «інновація» (лат. «innovation» – «відновлення», «оновлення», «зміна») – це «створення нових підходів і технологій на основі переосмислення попереднього досвіду і запровадження новітніх досягнень та їх комплексне використання» [3, с. 89].

Інноваційні методи – це методи, що передбачають зростання ролі учня в освітньому процесі, зміщення центру (фокусу) навчального процесу від вчителя до учня; посилення функції підтримки учня, допомоги йому в організації індивідуального освітнього процесу; можливість зворотного зв'язку вчителя з кожним учнем у процесі використання навчальних технологій та ІКТ.

Використання інноваційних методів у процесі викладання розпочалося у ХХ ст. та набуло популярності в останньому десятиріччі у зв'язку зі стрімким розвитком ІКТ. До того ж інноваційні технології дають можливість перейти від вивчення абстрактного предмета до сприйняття його як засобу спілкування і мислення, а навчально-пізнавальну діяльність перевести на сучасний, творчий рівень.

Як зауважено О. Савченко, інтерактивні методи – «це методи, метою яких є організація такого співнавчання та взаємонавчання (колективного, групового,

парного), що спонукає всіх дітей до взаємодії, взаємодії й самоконтролю, рефлексій думок і поведінки» [5, с. 294].

У педагогічних дослідженнях до інноваційних методів, що прискорюють темпи досягнення мети освіти та покращують її результати, відносять такі: метод «Асоціативний куш», «Мозковий штурм», «Прес», «Інтерв'ю за три кроки», «Незакінчені речення», метод «Синектик»; Ділова гра»; метод занурення; метод евристичних тощо. Інтерактивні методи сприяють розвитку здібностей кожної особистості, дають можливість кожній дитині продемонструвати свої навчальні досягнення в конкретних ситуаціях, порівнювати свій рівень розвитку з іншими учасниками навчального процесу. Однак використання інтерактивних методів у початковій школі потребує від учителя ретельного попереднього їх аналізу на предмет доступності й доцільності застосування в початкових класах, а також прогнозування результатів. Використання інтерактивних методів можливе за умови готовності учнів до виконання тих розумових і практичних дій, які передбачає той чи інший метод. Над формуванням такої готовності педагог повинен працювати заздалегідь.

Отже, методи навчання є складним, багатовимірним педагогічним явищем, у якому відображаються об'єктивні закономірності, принципи, цілі, зміст і форми навчання. Цей зв'язок з іншими дидактичними категоріями взаємозворотний: принципи, цілі, зміст і форми навчання визначають метод, але вони не можуть бути реалізовані без нього, без урахування можливостей їх практичного втілення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар С. П. Методи навчання / С. П. Бондар // Енциклопедія освіти / головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 492–494.
2. Дуфинець А. Є. Методи навчання в системі понять сучасної дидактики / А. Є. Дуфинець, Н. Ю. Брижак // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції, 24-25 жовтня 2019 року, м. Мукачєво / гол. ред. Т. Д. Щербан. – Мукачєво: МДУ, 2019. – С. 159–161.
3. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. Гончаренко. – Вид. 2-е, доп. і випр. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
6. Чайка В. М. Основи дидактики: навчальний посібник / В. М. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

УДК [373.3.015.31-057.874]:373.3/.5(477)(045)

Дідик Я.В.

**здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет
Ліба О.М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет**

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто сутність компетентнісного підходу як концептуальної основи оновлення змісту освітнього процесу. Охарактеризовано теоретичні підходи до трактування поняття «розвиток творчих здібностей». Обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі освітньої діяльності.

Ключові слова: *творчі здібності, молодші школярі, початкова школа.*

The article examines the essence of the competence approach as a conceptual basis for updating the content of the educational process. The theoretical approaches to the interpretation of the concept of "development of creative abilities" are characterized. Pedagogical conditions that contribute to the development of creative abilities of younger schoolchildren in the process of educational activity are substantiated.

Key words: *creative abilities, younger schoolchildren, primary school.*

Зміни в сучасній Україні вимагають підготовки конкурентоспроможного молодого покоління, здатного до навчання впродовж життя, до самовдосконалення, саморозвитку, покоління, яке володіє критичним, самостійним та творчим мисленням, вміє ставити цілі та досягати їх, конструктивно спілкуватись та працювати в команді. На жаль, українська

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>